

Stockholm den 9 april 2019

Högsta förvaltningsdomstolen
Box 2293
103 17 Stockholm

Överklagande

Klagande:

Karl-Henrik Grinnemo
Matthias Corbascio
Oscar Simonson
Katarina Le Blanc

Ombud:

Jur.kand. Fredrik Bergman och
jur.kand. Rikard Samuelsson

Centrum för rättvisa
Skeppsbron 20
Box 2215
103 15 Stockholm

fredrik.bergman@centrumforrattvisa.se
rikard.samuelsson@centrumforrattvisa.se

Saken:

Tillstånd till prövning i kammarrätt i mål
om besluts överklagbarhet

Överklagat beslut:

Kammarrätten i Stockholms beslut den
19 mars 2019 i mål nr 9475-18, 9476-18,
9477-18 och 9478-18

1. YRKANDE

- 1.1 Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonsson, Mattias Corbascio och Katarina Le Blanc (klagandena) yrkar att Högsta förvaltningsdomstolen ska upphäva det överklagade beslutet och meddela prövningstillstånd i kammarrätten för prövning av deras överklaganden av Förvaltningsrätten i Stockholms beslut den 6 november 2018 i mål nr 16070-18, 16102-18, 16112-18 och 16281-18.

2. GRUNDER

- 2.1 Det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till.
- 2.2 Det går inte utan att prövningstillstånd meddelas att bedöma riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till.
- 2.3 Det är av vikt för ledningen av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt.

3. ALLMÄNNA UTGÅNGSPUNKTER

- 3.1 Klagandena har i sitt överklagande till kammarrätten redogjort för den s.k. Macchiarini-affären och bakgrunden till Karolinska Institutets (KI) beslut den 25 juni 2018, varigenom Katarina Le Blanc och Karl-Henrik Grinnemo fälldes för oredlighet i forskning samt Oscar Simonsson och Mattias Corbascio utpekades som ”klandervärda” (se avsnitt 3 i kammarrättens aktbilaga 12).
- 3.2 I tillägg till vad som anförs i överklagandet till kammarrätten bör det dock framhållas att klagandena har som gemensam nämnare att de alla har varit visseblåsare i olika forskningsskandaler som under

senare år har uppmärksammats vid KI. Som framgår av överklagandet till kammarrätten var Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonsson och Mattias Corbascio visseblåsare i den s.k. Macchiarini-affären, som anses vara en av de största medicinska skandalerna som har inträffat i Sveriges moderna historia. Katarina Le Blanc var för sin del visseblåsare i en annan uppmärksammad skandal, där en forskningsgrupp på KI utan tillstånd genomförde experimentell behandling på svårt sjuka cancerpatienter med celler från moderkakor (se bilaga 2 till kammarrättens aktbilaga 12).

3.3 Klagandenas uppfattning är att KI:s beslut att fälla dem för oredlighet i forskning och utpeka dem som klandervärda inte i första hand grundas på brister i deras forskningsinsatser. Deras uppfattning är att beslutet i stället är att betrakta som en repressalie för att de, genom att ha avslöjat allvarliga missförhållanden hos KI, har skadat såväl institutionens anseende som anseendet hos vissa personer i dess ledning (för en utförlig redogörelse över Macchiarini-affären och de händelser som föregick KI:s beslut att fälla Karl-Henrik Grinnemo för oredlighet i forskning samt ”klandra” Oscar Simonsson och Mattias Corbascio, se t.ex. den prisbelönta artikeln i det vetenskapliga magasinet *Leapsmag* den 8 oktober 2018, ”A Star Surgeon Left a Trail of Dead Patients – and his Whistleblowers Were Punished”, [bilaga 1](#); se särskilt s. 10 ff.).

3.4 Att det allmänt sett finns en risk för att enskilda forskare som anmäler oredlighet i forskning drabbas av repressalier uppmärksammades redan i betänkandet ”God sed i forskningen” (SOU 1999:4). Denna risk anfördes som skäl för att beslut om oredlighet i forskning måste kringgärdas av robusta rättssäkerhetsgarantier. I betänkandet (s. 93) uttalas bl.a. följande:

Beträffande problemen med oredlighet i forskning har både anmälare och anmäld starka intressen av opartiskhet och rättssäkerhet vid granskningen. Erfarenheterna visar också att det är nödvändigt att skydda anmälares eller med den engelska termen "the whistle blower's" intressen. En kommission för integritet i forskningen vid USA:s kongress tillkom bl.a. därför att anmälare av oredlighet i forskning varit mycket illa. Det finns en form av missriktad kollegialitet där den som uppmärksammar och anmäler oegentligheter inom forskningen stämplas som förrädare. Den så brännmärkte får inga nya tjänster och får överhuvudtaget svårt att klara sig i forskarsamhället. Vid offentlig utfrågning av kommissionen har anmälare som handlat i god tro berättat att de fått erfara att deras professionella karriär skadats eller ruinerats genom olika former av hot, censur, isolering, anklagelser om rasdiskriminering eller att de själva blivit anklagade för samma beteende de vågat utmana. Anmälare har enligt dessa vittnesmål blivit vägrade tillträde till sina data och sina laboratorier och till och med utsatts för hot om fysiskt våld. Frågorna om rättssäkerhet är avgörande både för anmälares och den som misstänks för oredlighet.

- 3.5 I sitt överklagande till kammarrätten har klagandena påpekat att KI:s handläggning av oredlighetsärendet har varit behäftad med rättssäkerhetsbrister (se avsnitt 3.8 i kammarrättens aktbilaga 12). Till de mer allvarliga rättssäkerhetsbristerna hör att klagandena inte har fått bemöta alla de anklagelser som har lagts dem till last och att KI:s beslut innehåller grava sakfel. Vissa av sakfelen framgår direkt av beslutsprotokollet och är så uppenbara att de närmast framstår som medvetna.
- 3.6 Vid bedömningen av prövningstillståndsfrågan går det inte att bortse från att målet innefattar påståenden om att en statlig myndighet har missbrukat sina maktbefogenheter för att ge reprimander till personer som har avslöjat mycket allvarliga missförhållanden och därigenom skadat dess anseende.

3.7 Vid sidan av de mer formella grunderna för prövningstillstånd finns det alltså ett stort allmänintresse i att de allvarliga anklagelser som KI har lagt klagandena till last i oredlighetsärendet – samt den befogade kritik som klagandena har riktat mot KI:s handläggning av ärendet – får läggas fram och prövas i en rättvis rättegång inför en oberoende domstol.

4. RÄTTSLIG ARGUMENTATION

4.1 Rättsliga utgångspunkter

4.1.1 Enligt 34 a § första stycket 1–3 förvaltningsprocesslagen (1971:29) ska prövningstillstånd i kammarrätt meddelas om det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som förvaltningsrätten kommit till (ändringsdispens), om det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till (granskningsdispens) eller om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt (prejudikatsdispens).

4.1.2 Reglerna i förvaltningsprocesslagen om prövningstillstånd i kammarrätt har utformats efter motsvarande regler i rättegångsbalken för hovrätt (se prop. 2012/13:45 s. 131 f.). När det gäller prövningstillstånd p.g.a. ändringsdispens är utgångspunkten att kraven ska ställas lågt och att bestämmelserna ska tillämpas generöst (se prop. 2004/05:131 s. 184 f.).

4.1.3 I praxis har det slagits fast att prövningstillstånd p.g.a. ändringsdispens ska meddelas om det framstår som *osäkert* eller *tveksamt* om underrätten har kommit till ett riktigt slut (se t.ex. rättsfallen RÅ 2002 ref. 85 samt HFD 2011 not. 98, HFD 2011 not. 63, HFD

2011 not. 38, HFD 2011 not. 20, HFD 2013 not. 30, HFD 2013 not. 48, 2013 not. 75 och HD 2014 not. 70).

4.2 **Det föreligger skäl för prövningstillstånd i kammarrätten p.g.a. ändringsdispens**

4.2.1 *Klagandena har anfört omständigheter och lagt fram utredning som med styrka talar för att de har en rätt till domstolsprövning*

4.2.1.1 Klagandena har i sitt överklagande till kammarrätten anfört en rad omständigheter till stöd för att förvaltningsrätten har kommit till ett felaktigt slut. Utgångspunkten har då varit de mycket låga krav som Högsta förvaltningsdomstolen, Högsta domstolen och Europadomstolen har uppställt för att rätten till domstolsprövning enligt artikel 6 Europakonventionen ska aktualiseras.

4.2.1.2 Som framgår av överklagandet till kammarrätten har Högsta förvaltningsdomstolen i rättsfallen HFD 2011 ref. 22 och HFD 2016 ref. 41 uttalat att en möjlighet till domstolsprövning av förvaltningsbeslut har kommit att uppfattas som en rättsstatlig princip och att ett sådant beslut ska anses röra civila rättigheter och skyldigheter i den mening som avses i artikel 6 Europakonventionen – och därmed vara överklagbart – om det inte finns *klart stöd* för en annan bedömning.

4.2.1.3 I det här fallet har det inte framkommit något som ger stöd för någon annan bedömning än att KI:s beslut har påverkat klagandenas civila rättigheter. Klagandena har dessutom anfört en rad konkreta exempel på de allvarliga konsekvenser som beslutet har fått för dem i deras yrkesutövning. I korthet har klagandena gjort gällande att KI:s beslut på ett påtagligt sätt har påverkat dem negativt i deras yrkesutövning genom

- *att de har gått miste eller riskerar att gå miste om forskningsanslag,*
- *att större anslagsgivare har ålagt dem en ”karenstid” under vilken nya forskningsanslag inte kan sökas,*
- *att de har fått svårigheter att få vetenskapliga artiklar publicerade där de står angivna som författare,*
- *att de har eller kommer att få svårigheter att söka vissa typer av tjänster,*
- *att arbetet inom befintliga forskningsprojekt har försvårats, samt*
- *att i vart fall Katarina Le Blanc har uppmanats att avstå fortsatt arbete i de namnkunniga stiftelser och fonder där hon för närvarande är ledamot.*

4.2.1.4 Större delen av de påståenden som klagandena har anfört till stöd för att KI:s beslut har påverkat dem negativt styrks redan av den skriftliga utredning som har getts in i målet.

4.2.1.5 Klagandena vidhåller vad de i sitt överklagande till kammarrätten har anfört om att de med marginal får anses ha uppfyllt de mycket låga krav som Högsta förvaltningsdomstolen, Högsta domstolen och Europadomstolen har ställt upp för att en enskild ska vara berättigad till en domstolsprövning av ett förvaltningsbeslut.

4.2.1.6 Det bör i denna del också framhållas att förvaltningsrätten i sitt beslut den 6 november 2018 inte för något resonemang om de senaste årens praxis från bl.a. Högsta förvaltningsdomstolen som rör rätten till domstolsprövning och att det redan av den

anledningen framstår som osäkert om domstolen har kommit till rätt slut.

- 4.2.2 *Enligt ett nytt lagförslag ska beslut där en forskare utpekas som oredlig kunna överklagas till förvaltningsdomstol*
- 4.2.2.1 Utöver att klagandena i sitt överklagade till kammarrätten förde fram en rad omständigheter till stöd för varför de i det här fallet är berättigade till en domstolsprövning av KI:s beslut hänvisade de även till att det i betänkandet ”Förslag till ny ordning för att främja god sed och hantera oredlighet i forskning” (SOU 2017:10) föreslogs att beslut om oredlighet i forskning skulle kunna överklagas till förvaltningsdomstol. Detta med hänvisning till de allvarliga konsekvenser som ett beslut om oredlighet i allmänhet får för en enskild forskare (SOU 2017:10 s. 224).
- 4.2.2.2 Utredningens förslag välkomnades bl.a. av Sveriges läkarförbund, vars ordförande uttalade att det ”borde vara allmängiltigt i en rättsstat” att sådana beslut ska kunna överklagas (se artikel i Lag & Avtal den 18 december 2018, ”Läkarförbundet: ’Vi behöver ny instans för prövning’”, bilaga 1 till kammarrättens aktbilaga 36).
- 4.2.2.3 Efter att klagandena hade gett in sitt överklagande till kammarrätten resulterade betänkandet i ett lagförslag (prop. 2018/19:58). I lagförslaget föreslås att prövningen av frågor om oredlighet i forskning ska prövas i en särskild nämnd, vars beslut ska kunna överklagas till förvaltningsdomstol. Som skäl för att nämndens beslut ska kunna överklagas anförs följande (s. 85):

När det gäller prövning av oredlighet i forskning ska nämnden fatta beslut om en enskild med stöd av offentligrättslig reglering. Nämndens beslut i ärenden om oredlighet i forskning kan få långtgående konsekvenser för den berörda forskaren och kan

påverka denne på ett mycket ingripande sätt. Beslut om att en forskare har gjort sig skyldig till oredlighet i forskning kan t.ex. leda till indragen forskningsfinansiering, försvårande av framtida möjligheter till forskningsfinansiering, indragna vetenskapliga artiklar och arbetsrättsliga åtgärder. Beslutet är ytterst ett uttryck för samhällets makt över medborgarna. Mot den bakgrunden anser regeringen att nämndens beslut i ärenden om oredlighet i forskning bör kunna överklagas.

4.2.2.4 I likhet med vad som anfördes i betänkandet SOU 2017:10 gör alltså även regeringen, i lagförslaget, bedömningen att ett beslut om oredlighet kan påverka en enskild forskare på ett mycket ingripande sätt och att sådana beslut därför ska kunna överklagas. Det är just i fall där en myndighets beslut kan få långtgående och ingripande konsekvenser för en enskild som rätten till domstolsprövning enligt artikel 6 Europakonventionen aktualiseras och gör sig gällande med särskild styrka. Även mot denna bakgrund framstår det som högst tveksamt om förvaltningsrätten i klagandenas fall har kommit till rätt slut.

4.3 **Det föreligger skäl för prövningstillstånd i kammarrätten p.g.a. granskningsdispens**

4.3.1 Merparten av den utredning som klagandena har gett in var ny i kammarrätten och beaktades alltså inte av förvaltningsrätten vid dess prövning av målet. Det föreligger därför även skäl för prövningstillstånd p.g.a. granskningsdispens.

4.4 **Det föreligger skäl för prövningstillstånd i kammarrätten p.g.a. prejudikatsdispens**

4.4.1 Klagandena vidhåller vad som i överklagandet till kammarrätten har anförts om att det saknas vägledande avgöranden från Högsta förvaltningsdomstolen som avser rätten att överklaga beslut där

forskare har fällts för oredlighet i forskning eller bedömts som klandervärda (se avsnitt 1.2 i kammarrättens aktbilaga 40).

4.4.2 Klagandena vill även här framhålla att inget av de kammarrättsbeslut som finns på området avser forskare som ”klandrats” och att det i denna del kan ifrågasättas om KI:s beslut är förenligt med legalitetsprincipen (jfr avsnitt 3.9 i kammarrättens aktbilaga 12).

4.4.3 Att förvaltningsrätten i det här fallet har ansett det som svårt att bedöma om KI:s beslut har rört klagandenas civila rättigheter eller skyldigheter talar också för att det behövs fler vägledande avgöranden på området (se förvaltningsrättens beslut s. 7).

4.4.4 Det kan slutligen noteras att det varken i SOU 2017:10 eller prop. 2018/19:58 – där det bedöms att beslut om oredlighet i forskning ska få överklagas till domstol – förs något resonemang eller redovisas någon bedömning i frågan om sådana beslut innefattar prövning av sådana civila rättigheter som avses i artikel 6 i Europakonventionen.

4.5 **Kammarrätten i Göteborg har nyligen beslutat att meddela prövningstillstånd i ett liknande mål**

4.5.1 Kammarrätten i Göteborg har den 22 mars 2019 beslutat att meddela prövningstillstånd i ett annat mål som rör rätten till domstolsprövning av beslut varigenom en forskare har fällts för oredlighet i forskning (se Kammarrättens i Göteborgs beslut den 22 mars 2019 i mål nr 1619-18, bilaga 2).

4.5.2 Klaganden i det målet har beviljats prövningstillstånd på grund av argumentation som i allt väsentligt överensstämmer med den som klagandena har fört fram i det här målet (se överklagande, bilagor 3 och 4).

- 4.5.3 Enligt klagandena framstår inte som rimligt att deras möjligheter att få sin sak prövad i domstol ska vara avhängig om deras överklagande handläggs vid Kammarrätten i Göteborg eller vid Kammarrätten i Stockholm. Att de två kammarrätterna gör helt olika bedömningar i prövningstillståndsfrågan visar på att frågan om rätten till domstolsprövning av beslut rörande oredlighet i forskning är långt ifrån självklar. Även dessa omständigheter gör att det kan ifrågasättas om förvaltningsrätten i klagandenas fall har kommit till rätt slut och att det behövs ytterligare vägledning i den frågan.
- 4.5.4 Slutligen kan det noteras att klaganden i målet vid Kammarrätten i Göteborg, i likhet med klagandena i det här målet, har fört fram konkreta påståenden om allvarliga följder som beslutet om oredlighet har fått för denne (se s. 9 i bilaga 3). Detta ger ytterligare stöd för att ett beslut om oredlighet får så ingripande följder för enskilda forskare att det bör få överklagas och att förvaltningsrättens beslut i klagandenas fall framstår som tveksamt.

5. SAMMANFATTNING

- 5.1 Sammanfattningsvis kan det konstateras att samtliga klaganden i målet har varit visseblåsare i olika forskningsskandaler som under senare år har uppmärksammats vid KI, varvid en av dessa är en av de största medicinska skandalerna i Sveriges moderna historia. Det finns ett stort allmänintresse i att de allvarliga anklagelser som KI har lagt klagandena till last i oredlighetsärendet – samt den befogande kritik som klagandena har riktat mot KI:s handläggning av ärendet – får läggas fram och prövas i en rättvis rättegång vid en oberoende domstol.

- 5.2 Högsta förvaltningsdomstolen, Högsta domstolen och Europadomstolen har uppställt låga krav för att rätten till domstolsprövning enligt artikel 6 Europakonventionen ska aktualiseras. Högsta förvaltningsdomstolen har uttalat att det finns en presumtion för att ett förvaltningsbeslut ska anses röra den enskildes civila rättigheter och skyldigheter och därmed vara överklagbart. Denna praxis berörs över huvud taget inte i förvaltningsrättens beslut av den 6 november 2018.
- 5.3 Klagandena har anfört en rad konkreta exempel på hur KI:s beslut har påverkat dem negativt i deras yrkesutövning. Vad de har anfört i denna del stöds av den skriftliga utredning som har getts in. Merparten av denna utredning var ny i kammarrätten och beaktades inte av förvaltningsrätten vid dess prövning av målet.
- 5.4 Vidare kan det konstateras att det nyligen har kommit ett lagförslag enligt vilket ett beslut om oredlighet i forskning ska kunna överklagas. Detta eftersom sådana beslut är att betrakta som offentlig maktutövning och att besluten kan få mycket ingripande följder för enskilda forskare.
- 5.5 Slutligen saknas det överrättspraxis som rör rätten för forskare att överklaga ett beslut om oredlighet och förvaltningsrätten har i klagandenas fall ansett det som svårt att bedöma om KI:s beslut har rört klagandenas civila rättigheter och skyldigheter. Dessutom har Kammarrätten i Göteborg nyligen beslutat att meddela prövningstillstånd i ett mål som i allt väsentligt rör samma rättsfråga som det här målet.
- 5.6 Vid dessa förhållanden är det uppenbart att det i klagandenas fall föreligger skäl för att meddela prövningstillstånd p.g.a. såväl ändrings- som gransknings- och prejudikatsdispens. Högsta

förvaltningsdomstolen ska därför upphäva det överklagade beslutet och meddela klagandena prövningstillstånd i kammarrätten för prövning av deras överklagande av förvaltningsrättens beslut.

6. BEGÄRAN OM SKYNDSAM HANDLÄGGNING

- 6.1 I sitt överklagande till kammarrätten anförde klagandena att KI:s beslut redan då hade fått allvarliga följder för dem, bl.a. i form av uteblivna anslag.
- 6.2 Mot bakgrund av att de uteblivna anslagen påverkade möjligheterna att fullfölja pågående forskningsprojekt begärde klagandena att kammarrätten skyndsamt skulle ta ställning till frågan om KI:s beslut var överklagbart. Att målet varit av brådskande karaktär har också framförts via telefonkontakt med ansvariga handläggare vid kammarrätten.
- 6.3 Trots att kammarrätten på olika sätt har uppmärksamats på målets brådskande karaktär dröjde domstolen närmare två månader med att meddela beslut i prövningstillståndsfrågan. Efter att målet föredragits dröjde domstolen dessutom ytterligare en månad med att expediera sitt beslut.
- 6.4 Kammarrättens felaktiga tillämpning av prövningstillståndsreglerna har nu fått till följd att ett avgörande av frågan om KI:s beslut är överklagbart har fördröjts ytterligare. Högsta förvaltningsdomstolen bör därför skyndsamt ta ställning till frågan om prövningstillstånd i kammarrätten.

Som ovan,

A stylized handwritten signature in black ink, consisting of a large 'F' followed by a horizontal line that curves upwards at the end.

Fredrik Bergman

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Rikard Samuelsson' in a cursive style.

Rikard Samuelsson